zelven ondergaan wordt. Iets wat dan bij veel mystieken tot de zeer ernstige vergissing leidde, dat ze zich gingen inbeelden, alsof nu pas de wedergeboorte in hen plaats greep, omdat zij er zich *nu eerst* van bewust werden. Zelfverbrijzeling en geloof zijn dus de twee groote stadiën, waar de bekeering door heengaat, en de man van het Heilsleger, die evenals de Antinomiaan, u leert (zij het ook op verschillenden grond) dat *geloof* alleen toereikend is, werpt geheel de ordening Gods omver. Met minder of meerder bewustheid moet altoos de Wet vooropgaan, om onze Tuchtmeester tot Christus te worden. Wie door de Wet niet gedood en niet verbrijzeld is, kan door het Evangelie niet opgericht en gezaligd worden.

—

Doch ook met deze algemeene tegenstelling tusschen Wet en Evangelie, zonde en genade, afsterving en opstanding, verbrijzeling en geloof is de zaak nog op verre na niet uit. De kennisse onzer zonde eenerzijds en de kennisse, de aangrijping en de toepassing van den Middelaar en zijn werk anderzijds, houdt, zoo ge het juist ontleden en geheel bewust doorleven wilt, nog zooveel meer in. Het overstelpende gevoel van verbrijzeling toch, waarin we dan eindelijk ons eigen ik in den dood overgeven, is zoo diep opkomend, zoo breed zich uitstrekkend, zoo ver in de historie van ons leven en van ons geslacht teruggaande, en zoo hoog tot den rechterstoel van Gods majesteit opklimmend, dat het nooit aan een éénig mensch gelukte, deze diepe ontroering volkomen naar waarheid te beschrijven. Maar dit staat toch vast, dat dit gevoel van onze bepaalde *zonden* zich verdiepen moet in het zondig bestand van *heel ons wezen*, tot in onze ontvangenis en geboorte toe; dat het van daar uit terug moet gaan tot in de zonde van heel ons *geslacht* en de erfschuld van *Adam*; en dat het alzoo moet worden een ontwaren van den toorn Gods die over heel ons geslacht zich uitbreidt en tegen onze zonden, onze zondige natuur en heel onzen persoon brandt. Het gevoel van doemwaardigheid, verlorenheid en hulpeloosheid moet niet alleen een gevoel van behoefte aan redding zijn, maar een gevoel dat God *rechtvaardig* is in zijn toorn. Niet als een ongelukkige, maar als een *rechtvaardiglijk* verdoemde moet ge u gevoelen, om de waarachtige verbrijzeling van uw ziel te ontwaren.

En daartegenover moet dan de Middelaar u verschijnen in al zijn rijkdom en volheid. Hij moet niet maar een naam voor u zijn, een klank, een persoon, maar zijn rijke Middelaarsvolheid moet zich in u ontdekken. Hij God en mensch. Hij de Zone Gods en de Zoon des menschen. Tot er ten slotte niets *aan* hem noch *in* hem is, dat ge niet voelt passen op uw toestand. En als ge dan toekomt aan zijn Middelaarswerk, moet elk deeltje en elk stukske van dat werk als een diamant voor u schitteren, zoodat ook dat werk van den Middelaar in al de volheid en den rijkdom der Goddelijke ontferming voor u blinken ga, en blijke te passen bij uw zonde en uw ellende. En staan zoo zonde en genade tegenover elkander in uw zielsblik, dan moet ge ten leste van deze beide opklimmen tot het Eeuwige Wezen, de Bron en Springader van alle genade en ontferming, tegen wiens glorie deze uwe zonde vloekt, en uit wiens Vaderhart deze goudstroom van genade u toevloeit; om nu, als waart ge in de vierschaar des Eeuwigen opgeheven, de goddelijke worsteling tusschen toorn en ontferming zoo te doorleven, alsof het geheele heilswerk alleen voor u geschied ware, tot ge eindelijk de u zaligende roepstem des Zoons verneemt: Ik heb verzoening *ook voor hem* gevonden.

Zoo *heeft* het dan ook feitelijk plaats; alleen maar de één zal dit alles van stadie tot stadie met heldere bewustheid doorleven; een tweede zal er slechts een vagen indruk van ontvangen; en een derde alleen weten, dat er iets ontzaglijks in zijn ziel omging, maar zonder dat hij de kennisse of de gave bezat, om er zichzelf rekenschap van te geven, of het aan anderen zoo uit te leggen.

Een arts als hij ziek is, doodelijk ziek wordt, en toch uit zijn lijden weer opkomt, ondergaat feitelijk hetzelfde als een gewoon landbouwer die dezelfde ziekte krijgt en genezen wordt. Maar terwijl die arts van oogenblik tot oogenblik zich rekenschap kon geven van wat hij doorleefde en hoe hij genas, weet de landbouwer u alleen te zeggen: „Ik was ziek, doodelijk ziek en leed vreeselijk, en toen nam ik het medicijn in, en zie, nu ben ik door Gods genade genezen."

KUYPER.

„Zijn naam van kind tot kind voortgeplant."

> Zijn naam zal zijn tot in eeuwigheid; zoolang als er de zon is zal zijn naam van kind tot kind voortgeplant worden; en zij zullen in hem gezegend worden: alle heidenen zullen hem welgelukzalig noemen
> Psalm 72 : 17.

Denk u eens, dat prins Willem de Zwijger nóg leefde, en na eerst ons volk, onze nationaliteit gegrondvest en verlost te hebben, ons al die eeuwen door gelukkiglijk geregeerd *had*, ons *nog* regeerde en de zekerheid in zich droeg, om, zoolang er zon of maan was, den scepter over zijn volk te voeren, — wat zou dan de band tusschen *zulk* een vorst en het door hem gestichte, gered de en gelukkig gemaakte volk niet elk denkbeeld van innigheid en verknochtenheid zeer verre te boven gaan.

En nu, bij prins Willem kon dit niet, want ook al had de snoode misdaad van Balthasar Gerards niet zoo vroeg zijn leven afgesneden, toch zou hij ook zonder moordaanslag, reeds voor eeuwen zijn tol aan den dood betaald hebben. Ook onze eerste Oranjevorst was sterfelijk, en niet door hem in persoon, maar alleen door het Huis dat naar hem genoemd is, kon zijn geslacht in ons vaderland voortbestaan.

Israël daarentegen heeft *wel* wezenlijk dien schoonen droom gedroomd. Wat meer is, het heeft de zekere profetie ontvangen, dat er zulk een blijvend Koning komen zou. En eindelijk, in de volheid des tijds, is het Koningschap van dien Vorst des hemels, bij zijn opstanding uit de dooden ingegaan.

Het is tot dien Vorst dat het in Psalm 45 heet: »Uw troon is eeuwiglijk en altoos," en het is van dien Koning, dat in het lied voor Salomo (Psalm 72) gezongen wordt: „Zij zullen u vreezen zoolang de zon en maan zijn zullen, van geslachte tot geslachte", ja, dat het aan het slot van dat lied heet: »Zijn naam zal zijn tot in eeuwigheid; ja, zoolang als de zon is, zal zijn naam van kind tot kind voort geplant worden."

—

Nu vindt een oppervlakkig Bijbellezer daar niets bijzonders in.

Immers denkt hij, ook de namen van koning David en van koning Salomo zijn nu reeds bijna dertig eeuwen van geslacht tot geslacht voortgeplant. Van Nebucadnezar weet nog elk kind, van Cyrus en Alexander elke opgeschoten knaap te verhalen. En al *leeft* Prins Willem bij ons niet meer, toch zal zijn schoone naam nooit in vergetelheid raken, zoolang er op Neêrlands vrijgemaakten bodem nog één Geuzenhart klopt.

Dus, zoo denkt men dan, is het iets bij uitstek gewoons, dat ook de naam van den Messias voort en voortleeft; en de psalmist zei niets bijzonders, toen hij uitriep, dat zijn naam, zoolang de zon er is, van kind tot kind zal worden voortgeplant.

Doch wie zoo spreekt vergeet dan ook, dat er bij staat: »Zij zullen u *vreezen* zoolang de zon en de maan zullen zijn." Nu kan men een gestorven vorst wel in dankbare herinnering houden, men kan zijn praalgraf bezoeken en de heugenis zijner daden in het heldendicht vereeuwigen; maar een gestorven vorst *vreezen* kan men niet.

Een koning vreezen onderstelt toch, dat hij nog leeft, er nog is, nog regeert en u nog zegenen kan.

En zoo is dan in Psalm 72 aan het vrome volk in de dagen des Ouden Verbonds dit heerlijk ideaal voorgehouden, en deze rijke belofte gegeven, dat er eens een Koning zou opstaan, die *niet* zou sterven, wiens rijk *geen* einde zou nemen, die niet slechts voor een wijle, maar eeuwiglijk en altoos regeeren zou, en wiens naam als de naam van een steeds regeerend en zegenend Vorst niet slechts in één geslacht, maar door een lange reeks van geslachten zou geëerd, en in dien zin van kind tot kind voortgeplant worden.

Het volk telkens wisselend, maar altoos over dat volk dezelfde éénige Koning.

—

Nu leven we onder de zoete heerschappij van dien van God gezalfden Koning nóg. Eeuw na eeuw is voorbijgegaan, soms voorbijgestormd, maar wat ook viel en wat ook tuimelde en wisselde, zijn troon staat eeuwiglijk en altoos; hij, onze Koning leeft en regeert nóg.

Nog is er geen vorst op aarde met dien Koning vergelijkbaar, zoomin in de uitgestrektheid van zijn gebied, als in de trouw waarmee hij zijn volk regeert, en in de innige liefde waarmee dat volk hem houw en trouw zweert.

Bij den glans van Jezus' kroon wordt alle vorst op aarde weinig meer dan een schijnkoning. Zoo kort, zoo beperkt, zoo weinig indrukmakend is hun macht. Wat was keizer Wilhelm van Duitschland niet een schier aangebeden vorst in zijn levensdagen! En zie, nog zijn er geen drie volle jaren over zijn graf heengegaan, en toch hoe bijna vergeten is hij niet reeds.

En dit koningschap van Jezus staat daarom zoo hoog, omdat het nooit anders dan *reeel* is. Over niemand is hij Koning, of hij heerscht in zijn hart, over zijn persoon, over heel zijn bestaan, en hij laat niet af, eer elk van zijn onderdanen de volle zaligheid deelachtig wordt.

—

Doch hoe gaat het nu onder ons toe, met dat voortplanten van zijn naam *van kind tot kind?*

Bedoelt dit alleen, dat ge uw kind van Jezus verhalen zult? En is dit doel reeds bereikt, zoo ook uw kind op school met zijn makkers meezingt: »Daar ruischt langs de wolken een lieflijke naam?"

Dien naam van kind tot kind voortplanten, geschiedt dat, zoo er maar een Christelijke school is, waar onze kinderen van geslacht tot geslacht van Jezus hooren en voor Jezus lofzingen?

Als zijn naam maar op de lippen leeft, en heerscht in het geheugen, en ge niet meegaat met de ongerijmdheid van den Klokkenberg, om „*zwijgend* van Jezus te getuigen", plant zich dan zijn naam, in den zin van Psalm 72, van kind tot kind voort?

Is hiermeê alzoo niets anders, niets diepers, niets ernstigers bedoeld, dan een in gedachtenis houden van den naam van Jezus, zijn naam voor vergetelheid bewaren, en hoogstens een bestendig uitspreken van dien naam met zekeren eerbied en kinderlijk ontzag?

Zoo wil het de Bijbellezer wel, die de diepte der Schrift niet verstaat, en nooit verrukt werd door heur rijke idealen.

Maar Gods volk *mag* met zulk een oppervlakkige opvatting geen vrede hebben.

Neen, voortgeplant van kind tot kind wordt de naam van onzen Koning eerst dan, zoo er het één geslacht voor en het andere geslacht na, kinderen, en straks uit die kinderen mannen en vrouwen opstaan, die dien Koning roemen als *hun* Vorst en Heere, en indien eeuw in eeuw uit, zoolang de zon er zijn zal, zich de kniebuiging van Thomas herhaalt onder zijn aanbiddenden uitroep: *Mijn Heere en mijn God!*

Omdat hij een eeuwig Koning is, kan zijn naam niet voortgeplant, dan door wie van dien Koning een *onderdaan* wil zijn.

En daarom, voortgeplant van kind tot kind wordt de naam van dezen Koning dan eerst, zoo er van kind tot kind niet slechts altoos zijn, die dezen naam gedenken, maar ook dezulken die hem *belijden*, en dien naam op zich zelven toepassen, hem erkennende als den Koning die ook over en in hun hart regeert.

—

Dit is nu het hooge doel, waarop alle Christelijke opvoeding moet gericht zijn.

In den heiligen Doop van dien Koning is het merkteeken ontvangen, en nu, zoodra het bewustzijn ontluikt, moet het kind met dien Koning bekend gemaakt, als met een Koning die eeuwig regeert, die ook over hem moet regeeren, en aan wien ook elk kind dat God ons in zijn gunste schonk, onderworpen als onderdaan, en als onderdaan het tribuut van zijn dank en zijn aanbidding schuldig is.

Zoo eerst komt ge tot de geslachtsidée des geloofs.

Niet maar tot de bede, om zelf eens gezaligd in het paleis van dien Koning in te gaan; en ook niet maar om uw kind dat ge liefhebt dien Koning op te dragen; maar tot den hartstocht des geloofs om in uw eigen geslacht de onderdanen van Koning Jezus niet te zien uitsterven.

Een ijdeltuitig mensch onderzoekt in zijn voorgeslacht, of hij ook wellicht afstamt van een man van naam, van een persoon die eere onder de menschen had; maar een waar kind Gods vraagt veeleer en veelmeer, of er in zijn voorgeslacht ook »gekenden des Heeren" waren; en dan voelt hij zich rijk, en dus overgelukkig, zoo hij twee drie eeuwen terug in zijn geslacht een aaneengesloten reeks ontdekken mag van mannen en van vrouwen, die in de vreeze des Heeren volstandig bleven.

Niet om een graaf of hertog, maar om een *martelaar* in zijn oude familie te hebben, is dan de hoogste en de rijkste genealogische glorie.

—

Zoo *achterwaarts* in de historie, maar dan ook zoo *vooruit* in de toekomst van ons geslacht. Een iegelijk in het zijne.

Geen onzer weet, hoe lang de Heere nog toeven zal, eer het Maranatha in vervulling gaat.

Maar stel, er zullen nog tien, nog twintig geslachten na ons komen, dan wekt *dit* onze eerzucht, *dit* ons heilig verlangen, om in al die tien of twintig geslachten, te mogen profeteeren van kinderen Gods, die uit onze lenden gesproten, als met heilige schakels één groote keten zullen vormen, die van nu tot aan de wederkomst des Heeren *ons geslacht* zullen voortplanten, niet slechts in het leven der wereld, maar ook *onder het volk van God.*

Zoolang de zon er zijn zal, van kind tot kind, ook onder de kinderen, die uit u zullen voortkomen.

Dat hebt ge dan niet zelf in uw macht.

Maar dat wordt dan toch in toenemende mate de inhoud van uw vurigste gebed, en omdat ge zoo bidden leert, ontwikkelt ge dan veel heerlijker mogendheid in de opvoeding van uw kroost.

KUYPER.

Amsterdam, 18 Dec. 1891.

Het nog zoo onverwachte overlijden van den hoogleeraar Dr. A. Kuenen, zij ook in ons blad met een enkel woord vermeld.

Als beslist modern theoloog stond Dr. Kuenen lijnrecht tegen de belijdenis der Calvinisten over, en hij heeft nooit geaarzeld, zoomin op het gebied der studie als der practijk tegen het overgeleverde geloof der Christenheid op te treden. Hij deed dit in zijn werken; hij deed dit in de Haagsche Synode; hij deed het op politiek terrein; en hij deed het in den Protestantenbond.

Toch mag ons dit niet weerhouden, om een woord van waardeering te wijden aan den ernst waarmee hij dezen strijd opnam, de degelijkheid waarmee hij dien zijnerzijds voerde, en den nobelen toon, waarin hij zijn tegenstanders bejegende.

Machtig was het hem gegeven talent, en hij heeft ons allen een voorbeeld gegeven in het mijden van die verkwisting van kracht en tijd, die vooral ons Nederlanders zoo vaak ontsiert.

De veelheid en het doorwrocht karakter van den door hem geleverden arbeid is wel geschikt, om elk belijder van Gods Woord tot jaloerschheid te verwekken, ook al mag niet verheeld, dat de vrucht van dien arbeid feitelijk op een volkomen ondermijning van de autoriteit van Gods Woord uitliep.

Men zou zich intusschen ten zeerste vergissen, zoo men waande, dat ook zulk een schijnbaar destructieve arbeid voor wie op een geheel tegenovergesteld standpunt staat geen vrucht voor de toekomst kon opleveren.

Althans de geschiedenis van kerk en godgeleerdheid leert ons alle eeuwen door dat ook het optreden van den arbeid van hen, die zich het minst in de belijdenis van de kerk van Christus konden vinden, toch ten slotte bijdroeg tot haar opbouwing.

En vraagt men ons, in welk opzicht de arbeid van Dr. Kuenen zulk een vrucht dan zou kunnen leveren, dan zullen we ons wel wachten op de uitkomst vooruit te loopen, en bepalen we ons liefst tot een enkele vingerwijzing.

Nog veel te weinig is in de godgeleerdheid onzer vaderen het *organisch* karakter der Heilige Schrift tot zijn recht gekomen. Vooral in de tweede periode na de Reformatie is de beschouwing van de Heilige Schrift overwegend mechanisch geworden. En sedert den aanvang dezer eeuw vond men onder de belijders der Heilige Schrift bijna geen andere voorstelling dan van een Bijbel, waaruit men zonder oordeel des onderscheids elke plaats slechts voor het citeeren had.

Kon Voetius herleven, hoe zou hij daartegen getoornd hebben. Hij kon zulk misbruik van de Schrift niet dulden, ook al oordeelde hij dat Coccejus in zijn onderscheidingen te ver ging.

Het eerst wees toen in onze eeuw Kohlbrügge op deze fout. Na hem, doch op bedenkelijke wijze deden dit de moderne orthodoxen. Maar niemand deed dit op meesterlijker en voor ons minder bedenkelijke wijze dan de hoogleeraar Kuenen.

Hij poogde alles te verklaren; nam wat niet paste uit elkaar, en zette het op nieuwe wijze in elkaar; zoolang tot het organisch sloot.

Een poging die ongetwijfeld te ver ging, en, zij het ook onbewust, onder de heerschappij van naturalistische ideeën stond; maar een poging die dan ook op zoo radicale wijze den kanker van het mechanisme uitsneed, dat de organische opvatting van de Heilige Schrift thans aller zoeken is.

Dat veel van wat Kuenen hiervoor aanbood voor ons ten eenemale onbruikbaar is, spreekt vanzelf; toch zal aandachtige en voorzichtige studie toonen, hoeveel ook Kuenen bijdroeg voor ons inzicht in het organisch verband.

En noemden we hem daarbij minder *bedenkelijk*, dan was het omdat hij geen oogenblik van zijn volslagen *breken* met de Heilige Schrift een geheim maakte, en dus niet één rechtzinnig belijder misleidde of medesleepte, gelijk dit, helaas, zoo telkens door den „modern orthodoxe" geschiedt die in beginsel het met Kuenen eens is, maar dit beginsel omwoelt.

Wie niet door het getuigenis des Heiligen Geestes gedrongen wordt, om in diepen eerbied voor het goddelijk gezag van de Heilige Schrift, als Gods Woord, het hoofd te buigen, staat dan o. i. ook het eerlijkst, zoo hij rondweg als Kuenen positie tegenover de Heilige Schrift neemt, en haar elk supranaturalistisch karakter ontzegt.

En toch kan men bij het zien heengaan van zulk een man een diep gevoel van weemoed niet onderdrukken. Hem was zooveel gegeven, en toch is zijn zielsoog voor het heilig schoon der goddelijke mysteriën nooit opengegaan.

Volgens de uitkomsten der jongste volkstelling bedraagt het aantal van hen, die zich als Christelijk Gereformeerd hebben aangegeven, ruim 189.000, en dat van hen, die zich als Nederduitsch Gereformeerd aangaven, 181.000.

Nu is dit laatste cijfer, gelijk men weet, niet geheel zuiver. Er zijn er die wel bij de Nederduitsche Gereformeerden zijn, maar die toch door het hoofd des gezins *niet* zoo zijn opgegeven, omdat hij het „meegaan met de Doleantie" niet hebben wilde. Bij anderen is door de invullers der kaarten zekere pressie uitgeoefend, om verwarring aan te richten. En eindelijk zijn er velen, die alleen invulden: *tot geen kerkgenootschap behoorende*. Het getal van deze laatsten klom dan thans ook tot een cijfer van bij de 90,000.

Veilig kan men dus zeggen, dat de beide groepen elk ongeveer 190,000 zielen vertegenwoordigen; beide in zielental nagenoeg gelijk staan; en samen een kleine 400,000 tellen.

Voegt men hier nu bij, wat er nog onder de Haagsche Synode bleef, en toch Calvinistisch wil zijn, dan mag ook dit cijfer ongetwijfeld op nogmaals 200.000 geschat worden. En zoo komt men dan tot het resultaat, dat omstreeks een achtste gedeelte der bevolking nu reeds tot het Calvinisme is teruggekeerd.

Deze cijfers zijn moedgevend; vooral omdat nu reeds met genoegzame zekerheid te profeteeren valt, dat over eenigen tijd, ook die derde groep van onder de Synode uitkomt; wel weer op andere manier, maar dat doet er niet toe; zoodat ten leste toch weer alle echte Gereformeerde belijders in één kerkelijk verband zullen samkomen.

Tevens mag het een gelukkig feit heeten, dat de Christelijke Gereformeerden en de Nederduitsch Gereformeerden ongeveer gelijk in getalsterkte zijn. Geen beter beding voor alle verdere onderhandeling toch, dan dat men over en weer wete hoe de krachten gelijk staan.

En wat eindelijk het cijfer der „Doleerenden" betreft, zoo blijkt dat slechts één tiende van de leden der Nederlandsche Hervormde kerk met de Doleantie meêging. Maar ook dit éene tiende levert toch nu reeds een zoo respectabel cijfer, dat het thans na twee jaren (de telling geschiedde 31 Dec. 1889) reeds gelijk opgaat met het cijfer van de Christelijke Gereformeerden, die reeds hun eerste jubeljaar achter zich hebben.

Wat men dus van Synodale zijde ook op ons hebbe aan te merken, zoo *onbeduidend* is de Doleantie althans niet.

Iets wat te meer in het oog springt, zoo men bedenkt, hoe nog ruim de helft der kerken geheel vacant zijn, en zelfs plaatsen als Middelburg, Zwolle en Arnhem vruchteloos beroepen.

Niets nu houdt zoozeer den voortgang der Doleantie tegen, als juist dat gemis aan behoorlijke vervulling van den Dienst des Woords, en de historie leert ons, hoe kerken bij de Christelijke Gereformeerden, die eerst slechts 7 à 8 huisgezinnen tellen, later, dank zij den Dienst des Woords, tot bloeiende kerken uitgroeiden.

Ook schijnt op terugkeer onder de Synode minder kans te bestaan, dan deze Synode zich, na het gebeurde met de heeren Vethake en Schokking, voorstelde.

Althans aan de Synodale Commissie was in last gegeven, zulke aanzoeken om terugkeer met spoed af te doen.

Maar in najaarszitting saamgekomen, moest deze Synodale Commissie constateeren, dat ze ten deze niets *kon* verrichten, omdat er geen enkel aanzoek om terug te mogen keeren, ter tafel was.

Niets is zoo stuitend en hinderlijk voor de Christelijke conscientie, als het droeve feit, dat zoovele belijders des Heeren, en met name voorgangers der kudde, in de Synodale kerk, op zooveel intiemer voet met de erkende *loochenaars* van den Christus omgaan en saamwerken, dan met hun geestelijke broederen die *buiten* hun genootschap staan.

Het feit is niet te betwisten.

Tal van gevallen immers zijn van publieke bekendheid, waarin ge „orthodoxe" predikanten in vriendelijk gezelschap ontmoet met Groningers en Modernen; en dat toch dezelfde predikanten er bijna niet aan denken, om eens om te zien naar, of een vriendelijk woord te wisselen met andere niet Synodale broederen, die toch met hen van hetzelfde lichaam des Heeren zijn.

Zelfs zal men ons toestemmen, dat dit nog zeer gematigd is uitgedrukt.

Feitelijk toch is de werkelijkheid nog veel slimmer. Niet zelden toch vindt men bij deze predikanten en leeken ten opzichte van Afgescheidenen en Doleerenden een haat en wrevel, die schier alle perken te buiten gaat; en daartegenover een intimiteit met de vijanden des Heeren, die soms hun karakter in verdenking brengt. Ja, er zijn redacteuren van dusgenaamd orthodoxe blaadjes, die zoo week aan week hun pen in gif en alsem doopen, als het de bestrijding der Doleerenden geldt, dat ze van den principieelen strijd die in heel de wereld tegen den Christus Gods en het Woord Gods is aangebonden, niets meer schijnen te merken.

Intusschen laten we deze excessen voor ditmaal rusten, al veroorloven we ons toch even de opmerking, dat deze bitse bitterheid en vinnige vijandschap juist het sterkst bij vroegere wapenbroeders wordt aangetroffen en het meest de zich noemende „Gereformeerden" onder de Synodalen ontsiert.

Er zijn ook hierop uitzonderingen. God zij lof, *schoone* uitzonderingen. Maar voorbijgezien mag toch niet, dat juist die predikanten, die vroeger het hardst in wat men de *Heraut*beweging noemde, meeliepen, nu van achter den *minst* gunstigen, wijl minst *Christelijken* indruk maken.

Doch dit buiten rekening gelaten, blijft toch ook zoo het algemeen verschijnsel over, dat de belijders des Heeren onder de Synodalen, ook al wachten ze zich voor zulke excessen, zoo bijna niets van hun Christelijke broederlijkheid jegens hun geestelijke broeders in de Scheiding en de Doleantie merken laten; en dat ze daarentegen zich wel wat al te gemakkelijk leenen tot saamspreking en saamwerking met de ongeloovigen, mits ze Synodaal zijn.

Of liever, want ook dat is geen vaste conditie, mits ze maar óf Synodaal, óf Luthersch, óf Remonstrantsch, óf Mennoniet zijn. Want met de leeraren van al deze genootschappen kan men het vinden. Alleen maar met zijn geestelijke broederen niet.

Er is dus tegelijk, aan den éénen kant een tekort in sympathie en liefde voor zijn geestelijke broederen, en aan den anderen kant een te groote en ongeoorloofde sympathie voor de ongeloovige.

Niet dat we onmenschelijke behandeling der ongeloovigen bepleiten. Integendeel ook wie ons als een „heiden en tollenaar" is, moet vriendelijk bejegend, met voorkomendheid waar het pas geëigenholpen, en altoos met bescheidenheid te woord gestaan.

Maar hiertegen gaat dan ook ons bezwaar niet.

Het kwaad waartegen we opkomen ontstaat eerst waar men als belijders van Christus samenwerkt met ongeloovigen op *kerkelijk* of *geestelijk* gebied.

Dit mag niet.

Dit is zijn eigen belijdenis verloochenen en zijn eigen overtuiging verzwakken.

En gesteld nu al dat men waant, het voor God, die waarheid wil, te kunnen verdedigen, dat Calvijn naast Servet als collega in de Synode gaat zitten, dan zou betamelijkheid en Christelijk *zelfrespect* toch eischen, dat steeds uitkwam, hoe men zulk een combinatie, ja, om der noodzakelijkheid wille droeg, maar met een bang protest in het hart.

Ook op het standpunt der Synodale „orthodoxen" zelven is deze hunne houding dus ten eenemale onverdedigbaar.

Nooit hadden ze met de Groningers en Modernen mogen samenspannen, om hun broederen in Christus kerkrechtelijk te vervolgen; en toen ze dit toch deden, hadden ze van meet af moeten waken, dat hun verhouding als belijders van den Christus tot de Groningers en Modernen hierdoor niet voorgoed vervalscht werd.

Doch is deze matheid en deze kameraadschappelijke intimiteit met de Groningers en Modernen op zich zelf reeds onhoudbaar, in nog veel ongunstiger daglicht verschijnt dit kwaad, zoo het gepaard gaat met een steeds schamperder vervreemding van hun geestelijke broederen, die buiten hun genootschap staan.

Ging het naar recht, dan zou *op hun eigen standpunt*, een ieder aan hen moeten merken, dat het verkeeren in één kerk met Groningers en Modernen, hun een gestadig kruis en een dagelijksche zielskwelling was, en dat ze daarentegen bestendig leed in het hart droegen over hun weinig verkeer met hun broederen in Christus.

Dat dit nu bij sommigen metterdaad zoo is, ontkennen we hiermee niet. Maar ook zal niemand durven staande houden, dat de groote massa der Synodale „orthodoxen" metterdaad in zulk een gemoedsgesteldheid verkeert.

Dit nu is een *geestelijk* kwaad. Het kan niet een vrucht van inwerking des Heiligen Geestes zijn, maar verraadt veeleer, dat een geheel andere geest te veel macht over hun hart verkreeg.

Daarom wijzen we op dit bestaande euvel, met de bede in het hart, dat aan deze gedeeldheid van wie toch broederen in Christus Jezus zijn, hoe eer hoe beter een einde moge komen.

We zijn daarom geen idealisten, noch stellen ons voor, dat als vrucht van zekere gemoedelijke beweging plotseling alle Synodale „orthodoxen" tot een verlaten van hun standpunt zullen komen.

Onze blik op het kerkelijk leven is daartoe te nuchter en te besadigd.

Maar gelijk gezegd, al blijven ook alle Synodale „orthodoxen" op hun o. i. onhoudbaar standpunt staan, dan wordt het toch hoog tijd, dat er een andere *stemming* in hun hart kome, dat een andere beweging hun gemoedsleven ga beheerschen, en dat ze